

Η αρχέγονη Ελλάδα : μεταξύ ονείρου και αρχαιολογίας

Εισαγωγή

Οι πολιτισμοί του Αιγαίου στο Γαλλικό Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

« Αυτή η παράδοση μορφή [...] φανερώνει την ύπαρξη μιας άγνωστης Ελλάδας μέσα στην Ελλάδα, [...] τόσο σοβαρής, βαθιάς και υπερβολικής όσο η άλλη είναι φωτεινή, ανάλαφρη και μετρημένη [...] όλα εδώ ανταποκρίνονται στη φήμη των Ατρείδων και ζωντανεύουν τη φρίκη των μύθων των Αχαιών», έγραφε ο Edgard Quinet, θερμός θαυμαστής των αρχαίων τραγωδιών, μπροστά στα τείχη των Μυκηνών, το 1830. Όπως κι άλλοι περιηγητές νωρίτερα, είχε επίγνωση ότι επρόκειτο για τα λείψανα ενός άγνωστου παρελθόντος, σε καμιά περίπτωση όμως δεν θα πίστευε ότι η αρχέγονη Ελλάδα χρονολογούνταν στην προϊστορική εποχή.

Αυτό θα γίνει αποδεκτό μόλις στα τέλη του 19^{ου} αιώνα χάρη στους πρωτοπόρους που αποκάλυψαν τους αρχαιότερους πολιτισμούς του Αιγαίου. Το « Εθνικό Μουσείο Αρχαιοτήτων» έπαιξε τότε κείριο ρόλο, όπως και το Λούβρο, παρουσιάζοντας τα εκπληκτικά ευρήματα των πολιτισμών αυτών στο ευρύ κοινό. Μια μεγάλη προθήκη στην αίθουσα Συγκριτικής Αρχαιολογίας ήταν αφιερωμένη αποκλειστικά σε αυτούς.

Η έκθεση ταξιδεύει τον επισκέπτη πίσω σ'εκείνη την εποχή που όλα ήταν δυνατά και αναβιώνει αυτή τη μεγάλη αρχαιολογική περιπέτεια.

Γέννηση ενός κράτους, γέννηση μιας αρχαιολογίας

Από την πρώτη στιγμή της ανεξαρτησίας (1832), η Ελλάδα φρόντισε για την προστασία των αρχαιοτήτων της με τη δημιουργία της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας (1834). Λίγο αργότερα ιδρύθηκε το πρώτο ελληνικό αρχαιολογικό περιοδικό, η Εφημερίς Αρχαιολογική, την ίδια εποχή με την Εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία.

Η Γαλλία ιδρύει το 1846 την Γαλλική Σχολή Αθηνών με σκοπό να προωθήσει τη μελέτη των αρχαιοτήτων και ακολουθεί η Γερμανία, το 1874, με ένα ινστιτούτο μελετών. Το παράδειγμα τους θα μιμηθούν πολλές άλλες χώρες. Τα εν λόγω ιδρύματα διεξάγουν συστηματικές αρχαιολογικές έρευνες από το 1870-1880 και μετά, σηματοδοτώντας το τέλος της αναζήτησης μεμονωμένων συλλεκτικών αντικειμένων.

Ευρείες αρχαιολογικές εξερευνήσεις ξεκινούν στα εδάφη που προσαρτεί το νεαρό ελληνικό κράτος: τη Θεσσαλία και τμήμα της Ηπείρου (1881) και την Κρήτη (1913, ενώ ήταν αυτόνομη από το 1898). Τέλος, στη Μακεδονία, που ανακτάται με τους Βαλκανικούς Πολέμους (1912-1913), πραγματοποιούνται πολλές επιφανειακές έρευνες κατά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο και την διάνοιξη, το 1915, ενός ανατολικού μετώπου.

Η Ελλάδα αναδημιούργησε το παρελθόν της ενώ δημιούργησε το κράτος της.

1. Οι πρώτες ανακαλύψεις προϊστορικών αντικειμένων στην Ελλάδα

Η περισυλλογή λειασμένων πελέκων και εργαλείων από οφιδιανό

« Η Ελλάδα πέρασε από τα διάφορα στάδια που διακρίνουμε και στο παρελθόν της Δυτικής Ευρώπης [...]. Η Ανατολή γνώρισε κι αυτή μια λίθινη εποχή, που περιμένει τα φιλοπερίεργα πνεύματα να την μελετήσουν » Albert Dumont

Προς το τέλος του 19^{ου} αιώνα κάνουν την εμφάνισή τους οι πρωτοπόροι που ενδιαφέρονται για το απώτερο παρελθόν της Ελλάδας: την προϊστορία της.

Δύο γάλλοι επιστήμονες αρχίζουν να συλλέγουν λειασμένους πελέκεις και πελεκητά εργαλεία: ο François Lenormant, ειδικός στην τέχνη της Ανατολής, εφιστά την προσοχή στα αντικείμενα της « λίθινης εποχής » που η πλειονότητα των λογίων δεν έκανε καν τον κόπο να εξετάσει. Ο Albert Dumont, νεαρό μέλος της Γαλλικής Σχολής Αθηνών, κατανοεί καλύτερα τα προϊστορικά αντικείμενα. Συνεργάζεται με τον George Finlay, άγγλο επιστήμονα, που διήνυσε την Ελλάδα σε αναζήτηση λίθινων εργαλείων και κατόρθωσε να καταρρίψει την πεποίθηση ότι επρόκειτο για όπλα που είχαν εγκαταλείψει οι Πέρσες.

Οι λειασμένοι πελέκεις, γνωστοί και ως « αστραπόπετρες » ή « κεραυνίες » (από τη λέξη κεραυνός), περιβάλλονται από άλλου είδους προκαταλήψεις : οι απλοί άνθρωποι πιστεύουν ότι αυτές οι πέτρες δημιουργούνται σε 40 μέρες όπου πέσει κεραυνός και είναι φυλαχτά. Έτσι οι αρχαιολόγοι είναι υποχρεωμένοι να ξεπεράσουν τις δεισιδαιμονίες των χωρικών για να ανακαλύψουν τις πέτρες που τους κρύβουν.

Λιγότερα στερεότυπα σχετίζονται με τις λεπίδες και τις αιχμές βελών από οφιδιανό, ένα ηφαιστειογενές πέτρωμα με υαλώδη υφή. Αν και το κυριότερο κοίτασμα στην Ελλάδα βρίσκεται στο νησί της Μήλου, τέτοια εργαλεία συναντώνται σε όλη την Ελλάδα. Συμπέρασμα: οι θαλάσσιες συναλλαγές υπήρχαν ήδη από την « εποχή του λίθου » !

Η ανακάλυψη της Κυκλαδικής τέχνης

« Η γλυπτική στις Κυκλάδες φυτοζωούσε [...] Όλη κι όλη η πρόοδος ήταν η αποκόλληση των ποδιών των ειδωλίων... Κάθε απόπειρα με πολυπλοκότερο θέμα [...] κατέληγε σε τερατωδίες » Gustave Glotz

Περί το τέλος του 18^{ου} αιώνα, στις Κυκλάδες, οι συλλέκτες αρχίζουν να προμηθεύονται πολύ αρχαία αντικείμενα, ειδώλια και αγγεία, που τώρα τα χρονολογούμε στην 4^η και 3^η χιλιετία π. Χ.: τα λεγόμενα κυκλαδικά. Μολονότι χαρακτηρίζονται « άσχημα » και « βάρβαρα », τα αντικείμενα αυτά προσφέρονται ως δώρο στους επίσημους επισκέπτες της χώρας. Μια τέτοια περίπτωση ήταν ασφαλώς ο Théodore de Lagrené, που υπηρέτησε ως πρεσβευτής και πληρεξούσιος της Γαλλίας στην Αθήνα μεταξύ 1835 και 1836 και δώρισε την αξιόλογη συλλογή του στην πόλη της Αμιένης το 1849.

Κατά τη δεκαετία του 1840, καθώς τα κυκλαδικά έχουν μεγάλη ζήτηση, οι έμποροι τέχνης αρχίζουν να επιδίδονται σε λαθρανασκαφές και, από το 1880, η πλειονότητα των αρχαίων αυτών καταλήγει σε μουσεία και ιδιωτικές συλλογές. Το Ελληνικό Κράτος, που συνειδητοποιεί τον κίνδυνο, ιδρύει το 1886 μίαν Εφορεία Αρχαιοτήτων ειδικά για τα νησιά. Έτσι « ο πατέρας της Κυκλαδικής Αρχαιολογίας » Χρήστος Τσούντας φέρνει στο φως, κατά τη δεκαετία του 1890, πολυάριθμους τάφους, από την Αμοργό ως τη Σίφνο, καθώς και έναν οικισμό στη Σύρο. Οι επιστημονικές αυτές ανασκαφές καθιστούν φανερό ότι τα περισσότερα κυκλαδικά προέρχονται από τάφους.

2. Σαντορίνη, μια λησμονημένη ανακάλυψη

Ένας πολιτισμός θαμμένος κάτω από τις στάχτες

Οι λησμονημένες ανασκαφές των Gorceix και Mamet

« Οι ανασκαφές της Σαντορίνης [...] θα καταταχθούν αναμφίβολα ανάμεσα στις μεγαλύτερες ανακαλύψεις που έκανε εδώ και καιρό η προϊστορική αρχαιολογία» Albert Dumont

Το 1870, ο διευθυντής της Γαλλικής Σχολής Αθηνών, Émile Burnouf, ζητά την άδεια να ανασκάψει «ένα μικρό τμήμα της προϊστορικής Πομπηίας, που προσφάτως μελέτησε ο Fouqué». Η ανασκαφή, που διαρκεί από τις 16 Απριλίου ως τις 22 Μαΐου 1870, ανατίθεται σε δύο επιστήμονες : τον Henri Gorceix, που είναι γεωλόγος και τον Henri Mamet, που φημίζεται ότι χουζουρεύει στον ήλιο.

Οι δυο τους επιστρέφουν στα σημεία που είχε ήδη εξερευνήσει ο Fouqué στο Ακρωτήρι και αποκαλύπτουν τοίχους καλυμμένους με τοιχογραφίες και πλήθος αγγείων σε εξαιρετική κατάσταση. Επιπλέον, στη θέση Μπάλος, ξεθάβουν, κάτω από 22 μέτρα ελαφρόπετρας, ένα ακόμη κτήριο. Ένας εκτεταμένος οικισμός έρχεται στο φως, με τα σπίτια του, τις ξύλινες θύρες του, τα εργαλεία του, και τα πιθάρια του γεμάτα κριθάρι, σίκαλη, μπιζέλια και φακές.

Οι Gorceix και Mamet μεταφέρουν στην Γαλλική Σχολή της Αθήνας ένα τέταρτο από τα ευρήματά τους. Ο Burnouf συντηρεί τα αγγεία προσωπικά και ο Fouqué πραγματοποιεί πετρογραφικές λεπτές τομές για να εξετάσει τον πηλό στο μικροσκόπιο. Ο Burnouf κάνει επίσης πολυάριθμα σχέδια και παραγγέλλει φωτογραφίες για μελλοντική δημοσίευση. Αλλοίμονο όμως, στο Παρίσι, ο πόλεμος του 1870 και η έλξη που ασκούν άλλες ανασκαφές, βυθίζουν και πάλι στη λήθη τον πολιτισμό της Σαντορίνης. Οι ανασκαφές δεν πρόκειται να επαναληφθούν πριν το 1967.

3. Η αρχαιολογική επανάσταση του Heinrich Schliemann

Αναζητώντας την Τροία του Ομήρου

« Είναι ανώφελο ν' αναρωτιόμαστε εάν ο Schliemann [...] ξεκίνησε βασισμένος σε μια σωστή ή λάθος θεωρία. [...] Εάν η φαντασία δεν είχε οδηγήσει τη σκαπάνη, η καμένη πόλη θα ήταν ακόμη θαμμένη και άγνωστη» Rudolf Virchow

Τροία ! Ο θρύλος γεννήθηκε από τη γοητεία των ποιημάτων που αποδίδονται στον Όμηρο, την Ιλιάδα και την Οδύσσεια, συνθέσεις του 8^{ου} αιώνα π.Χ. Τα έπη αυτά αφηγούνται έναν πόλεμο, κατά τη διάρκεια του οποίου ο στρατός των Αχαιών (Ελλήνων) έφτασε στη Μικρά Ασία για να πολιορκήσει μια μεγάλη πολιτεία που τη λέγανε « Τροία » και την κυβερνούσε ο βασιλιάς Πριάμος. Γενιές ολόκληρες περιηγητών προσπάθησαν να εντοπίσουν τη φημισμένη πόλη ήδη από τον 18^ο αιώνα. Ανάμεσα τους ο πλούσιος αυτοδίδακτος γερμανός Heinrich Schliemann.

Έπειτα από μια συνάντηση με τον άγγλο διπλωμάτη Frank Calvert, ο Schliemann αποφασίζει να επικεντρώσει τις έρευνες του στο λόφο του Hissarlik, κοντά στα στενά των Δαρδανελών. Από το 1870 και επί είκοσι χρόνια, ανασκάπτει όχι μία πόλη, αλλά 7 διαδοχικά επίπεδα κατοίκησης, εκ των οποίων ονομάζει το επίπεδο II, « Τροία του Πριάμου ». Τα ερείπια, απανθρακωμένα από μια τρομερή πυρκαγιά, φαίνεται να ταιριάζουν με τα ομηρικά κείμενα. Εντούτοις, οι έντονες επικρίσεις και η αναθεώρηση των δεδομένων από τον συνεργάτη του, αρχιτέκτονα Wilhelm Dörpfeld, τον αναγκάζουν να αναγνωρίσει το 1890 ότι η « κεκαυμένη πόλη » είναι πρωϊμότερη της εποχής του Τρωικού πολέμου.

Ωστόσο, ο Schliemann έφερε στο φως ένα σπουδαίο πολιτισμό της Εποχής του Χαλκού και εισήγαγε την αρχαιολογία στη σύγχρονη εποχή: ομαδική εργασία ειδικών, ταχείες δημοσιεύσεις και μελέτη ακόμα και των πιο ασήμαντων υλικών καταλοίπων. Επίσης, γνωστοποίησε τις ανακαλύψεις του στο ευρύ κοινό, δημοσιεύοντας μεταξύ άλλων την φωτογραφία της ελληνίδας συζύγου του, Σοφίας, στολισμένης με τον « θησαυρό του Πριάμου ».

Ανασκαφές της Τροίας: μερικά χαρακτηριστικά ευρήματα

Ο Schliemann ανακαλύπτει άγνωστα ως τότε αντικείμενα και πασχίζει να τα ερμηνεύσει. Έτσι, με βάση μια αναφορά στην Ιλιάδα, βαφτίζει δέπας αμφικύπελλον, « κύπελλο για πόση με δύο λαβές », ένα στενό και βαθύ δοχείο με πολύ μεγάλες κάθετες λαβές. Πολυάριθμα τέτοια αγγεία, που αναμφίβολα προορίζονταν για κρασί, βρέθηκαν στο στρώμα II, που χρονολογείται σήμερα μεταξύ 2500-2300 π. Χ.

Η Τροία του Ομήρου τελούσε υπό την προστασία της θεάς Αθηνάς : είναι φυσικά μεγάλος πειρασμός για τον αρχαιολόγο να ταυτίσει τα αγγεία με απλουστευμένο σχήμα γυναίκας και τα μαρμάρινα ειδώλια που βρίσκει μέσα σε οικήματα, με τη θεά ή το ιερό πουλί της, την κουκουβάγια, σύμβολο σοφίας. Ωστόσο, ο ακριβής προορισμός των αντικειμένων αυτών εξακολουθεί να μας διαφεύγει.

Μια μοντέρνα αρχαιολογία : η καθημερινή ζωή των Τρώων

Οι ανασκαφές του Schliemann συνοδεύονται από καταγραφή (περιγραφή, σχέδιο, κάποτε φωτογράφιση) και λεπτομερή δημοσίευση όλων των ευρημάτων, όσο ασήμαντα και αν είναι, ακόμη και αν η λειτουργία τους δεν είναι πάντα αναγνωρίσιμη.

Ο Schliemann περισυλλέγει πλήθος πέτρινα εργαλεία : μυλόπετρες από ηφαιστειακά πετρώματα και κυρίως λειασμένους πελέκεις. Διαπιστώνει ότι αυτοί δεν μπορεί να ανήκουν στην « εποχή του λίθου», εφόσον συνυπάρχουν με χάλκινα ή ορειχάλκινα εργαλεία.

Εκτός από τα αγγεία καθημερινής χρήσης, βρίσκει επίσης μικρά αντικείμενα από πηλό, που αποκαλεί « ηφαιστεια» και συχνά είναι διακοσμημένα με, όπως πιστεύει, θρησκευτικά σύμβολα. Στην πραγματικότητα, πρόκειται για βαριδίδια που στερέωναν στα αδράχτια για το γνέσιμο του μαλλιού !

Μια αμφισβητούμενη ανακάλυψη

Τον Αύγουστο του 1889, ο Schliemann επισκέπτεται το « Εθνικό Μουσείο Αρχαιοτήτων», όπου ξεναγείται μαζί με άλλους ομιλητές του Διεθνούς Συνεδρίου Ανθρωπολογίας και Αρχαιολογίας του Παρισιού, από τον διευθυντή Alexandre Bertrand και τον επιμελητή Salomon Reinach. Κατά τη διάρκεια του συνεδρίου όμως κυκλοφορεί η θεωρία ότι ο λόφος του Hissarlik είναι νεκροταφείο. Η Τροία δεν είναι πια στην Τροία !

Για να αποδείξει στους δυσφημιστές του ότι όντως ανακάλυψε διαδοχικές πόλεις, ο Schliemann προγραμματίζει νέες ανασκαφές για το 1890 και εξοπλίζει μάλιστα το εργοτάξιο του με σιδηροδρομικές γραμμές. Με επιστολές στα γαλλικά και στα ελληνικά αγωνίζεται να κερδίσει την υποστήριξη του Salomon Reinach και οργανώνει ένα συνέδριο στο Hissarlik όπου προσκαλεί διάσημους επιστήμονες.

Η εμφάνιση των Μυκηναίων

« Ο πολιτισμός που προηγήθηκε της εποχής του Ομήρου, αυτός που τώρα είθισται να ονομάζουμε Μυκηναϊκό, βρήκε στο πρόσωπο του Schliemann τον Χριστόφορο Κολόμβο του » Salomon Reinach

Αντίθετα με τις άλλες « ομηρικές » πόλεις, οι Μυκήνες δεν αποτέλεσαν αντικείμενο αναζήτησης. Δεν υπήρχε αμφιβολία ούτε όσον αφορά τη θέση τους ούτε για την χρονολόγηση των ερειπίων τους στις πανάρχαιες εποχές. Τα κυκλώπεια τείχη, η Πύλη των Λεόντων ή ορισμένοι τάφοι, όπως ο « θησαυρός του Ατρέως », είναι ορατά επί αιώνες. Αποτελούν το σκηνικό όπου διαδραματίζεται ο μύθος της καταραμένης οικογένειας των Ατρείδων.

Ο Schliemann σκάβει τα ερείπια αυτά κατά την περίοδο 1874-1876. Ανακαλύπτει, στο χώρο που θα ονομαστεί αργότερα « ταφικός κύκλος Α », πέντε ασύλητους τάφους που χρονολογούνται μεταξύ 1700-1600 π.Χ. και περιέχουν εκατοντάδες χρυσά αντικείμενα. Στα χαρακτηριστικά ενός χρυσού προσωπείου που παριστάνει έναν γενειοφόρο άνδρα, ισχυρίζεται μάλιστα ότι

αναγνωρίζει τον βασιλιά Αγαμέμνονα. Ο άγνωστος πολιτισμός που εμφανίζεται στο προσκήνιο θα ονομαστεί λίγα χρόνια αργότερα « Μυκηναϊκός ». Όπως και η Τροία, είναι πρωιμότερος της εποχής που περιγράφει ο Όμηρος, ωστόσο επαληθεύει το θρύλο για τα πλούτη των « πολυχρύσων Μυκηνών ».

Οι ανακαλύψεις των Μυκηνών εντυπωσιάζουν, προκαλούν όμως και ζήλεια: ο Σλήμαν διασύρεται ως « θησαυροθήρας ». Εντούτοις, απλώς επωφελήθηκε από μίαν ευτυχή συγκυρία και οι ανασκαφές του, τις οποίες πραγματοποίησε υπό τον έλεγχο της Εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας, είναι απολύτως σύμφωνες με τους κανόνες της επιστήμης. Οι έρευνες του σηματοδοτούν τη γέννηση της μυκηναϊκής αρχαιολογίας, και, όπως το πρόβλεψε ο ίδιος, τα ευρήματα « αρκούν από μόνα τους να γεμίσουν ένα μεγάλο Μουσείο, που θα είναι το θαυμαστότερο του κόσμου », το Αρχαιολογικό Μουσείο της Αθήνας.

« Πολύχρυσοι » Μυκήνες

Οι πέντε λακκοειδείς τάφοι του « ταφικού κύκλου Α » αποκάλυψαν τα καταπληκτικά πλούτη των Μυκηναίων : στέμματα, διαδήματα, μάσκες και αγγεία από χρυσάφι, κάποτε από ασήμι, τελετουργικά όπλα κ.ά. Μόλις τα πολυτελή αυτά αντικείμενα έλαβαν την τιμητική θέση τους στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Αθήνας, ο Émile Gilliéron, ένας προικισμένος καλλιτέχνης που εργαζόταν στην Ελλάδα ως σχεδιαστής και συντηρητής αρχαιοτήτων, έκανε αντίγραφα τους. Η επιχείρηση Gilliéron, αρχικά οικογενειακή, συνεταιρίστηκε με μια γερμανική εταιρεία για να διαθέσει στα μεγαλύτερα μουσεία του κόσμου αντίγραφα καμωμένα με τη μέθοδο της γαλβανοπλαστικής από αποτυπώματα των πρωτοτύπων, συμβάλλοντας έτσι στην εξάπλωση της φήμης των Μυκηναίων σε όλο τον κόσμο.

Οι Μυκηναίοι, θαλασσοπόροι

Μετά τις ανακαλύψεις του Σλήμαν στην Ελλάδα, τα ίχνη των Μυκηναίων εντοπίστηκαν επίσης από την Κύπρο ως τη Μέση Ανατολή. Από τον 14^ο αιώνα π.Χ., είναι φανερό ότι εξήγαν πολλά από τα προϊόντα τους σε παράκτιες περιοχές της Ανατολικής Μεσογείου: κρασί, ελαιόλαδο και αρωματικά έλαια μέσα σε ψευδόστομους αμφορείς, αλλά και επιτραπέζια κεραμική με εκλεπτυσμένο διάκοσμο (κύπελλα, γαβάθες, κρατήρες). Τα εμπορεύματα αυτά προφανώς διαμετακομίζονταν από την Κύπρο προς ανατολάς, όπως π.χ. τον εμπορικό οικισμό της Ρας Σάμρα-Ουγκαρίτ (Συρία). Ναύτες κι έμποροι, οι Μυκηναίοι διατηρούσαν ίσως εμπόρια σ'αυτές τις περιοχές.

Οι Μυκηναίοι στην Κρήτη: οι τάφοι της Λιγόρτυνου

Οι δύο αυτοί τάφοι, που ήρθαν στο φως κατά τη δεκαετία του 1890, περιείχαν μυκηναϊκά αγγεία και ταφικά σκεύη έξοχης ποιότητας, διατηρημένα σε εξαιρετική κατάσταση.

Χάρη στις περιγραφές που περιέχουν τα ταξιδιωτικά ημερολόγια του αρχαιολόγου Arthur Evans, είναι δυνατόν να ανασυντεθεί τόσο η διάταξη των αντικειμένων στο εσωτερικό των τάφων όσο και οι ταφικές τελετουργίες που έλαβαν χώρα εκεί. Τα ευρήματα αποτελούν απόδειξη της ισχυρής Μυκηναϊκής παρουσίας στην Κρήτη κατά τον 14^ο και 13^ο αιώνα π.Χ. Ορισμένοι από τους νεκρούς ανήκαν αναμφίβολα στην κοινωνική αφρόκρεμα του οικισμού.

4. Ο Arthur Evans και η επινόηση των Μινωϊτών

Ο Arthur Evans και η επινόηση των Μινωϊτών

« Οι ανασκαφές του κ. Evans αποτελούν γεγονός κορυφαίας σημασίας για την ιστορία της αρχαιολογίας, διότι μας αποκαλύπτουν έναν πολιτισμό ακόμη πλουσιότερο και πιο εξελιγμένο από εκείνον που μας είχαν γνωρίσει οι ανακαλύψεις του Schliemann » Salomon Reinach

Η ανακάλυψη μυκηναϊκών αντικειμένων στην Κρήτη, αποτελεί για ορισμένους επιστήμονες την

απόδειξη ότι εκεί βρίσκεται το λίκνο του Μυκηναϊκού πολιτισμού. Ήδη από το 1878, ο Κρητικός λόγιος Μίνως Καλοκαιρινός εφιστά την προσοχή των ερευνητών στην Κνωσό, την πιο φημισμένη ομηρική πόλη, όπου τελικά ο Arthur Evans, επιμελητής στο Μουσείο Ashmolean της Οξφόρδης και πρώην δημοσιογράφος, εξασφαλίζει την άδεια να κάνει ανασκαφές το 1900.

Επί 6 χρόνια, ο Evans με μια διεπιστημονική ομάδα και μέχρι τριακόσιους εργάτες, ανασκάπτει ένα πολυδαίδαλο ανακτορικό συγκρότημα. Ένας άγνωστος ως τότε πολιτισμός έρχεται στο φως στην Κνωσό και σε άλλες θέσεις του νησιού : ανάκτορα, οικίες, νεκροταφεία, ιερά, κίονες, αντικείμενα και τοιχογραφίες εκπληκτικής νεοτερικότητας, καθώς και επιγραφές σε τρεις διαφορετικές γραφές...

Ο Evans ανάγει αυτό τον « Κρητικό » πολιτισμό στον 20^ο αιώνα π.Χ., καθιστώντας τον έτσι τον αρχαιότερο γνωστό πολιτισμό της Ευρώπης, και τον βαπτίζει « Μινωικό », από τον μυθικό βασιλιά της Κρήτης, το Μίνωα. Με βάση τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα, τα αντικείμενα και τις τοιχογραφίες, ανασυνθέτει, και κάπου κάπου εφευρίσκει, μια κοινωνία ισχυρή στη θάλασσα, φιλήσυχη στην ξηρά όπου δεσπόζει ένας βασιλιάς-ιερέας και λατρεύεται μια θεά-μητέρα.

Σίγουρος για τις ερμηνείες του, προχωρεί σε ευρείας κλίμακας αναστηλώσεις των τοιχογραφιών και των ερειπίων της Κνωσού. Αυτό είναι και το πιο αμφισβητήσιμο τμήμα του έργου του: οι αρχιτεκτονικές επεμβάσεις με μπετόν αρμέ είναι πολύ δύσκολα αναστρέψιμες.

Τεκμήρια ενός νέου πολιτισμού

Ενώ οι Μυκηναίοι είναι γνωστοί από τα μέσα της δεκαετίας του 1870, κάποια ασυνήθιστα αντικείμενα κάνουν την εμφάνισή τους στα αρχαιοπωλεία καθώς και σε μερικά μουσεία. Είναι βέβαιο ή πιθανό ότι έχουν βρεθεί στην Κρήτη, αλλά η ακριβής τους προέλευση είναι σπάνια γνωστή. Τέτοια περίπτωση αποτελεί η θαυμάσια πρόχους της Μασσαλίας με τον εντυπωσιακό θαλασσινό διάκοσμο. Το σχήμα της θυμίζει ορισμένα μεταλλικά μυκηναϊκά αγγεία, αλλά τα διακοσμητικά μοτίβα είναι πρωτόγνωρα. Την ίδια εποχή κυκλοφορούν χάλκινα ειδώλια, που θεωρούνται χονδροειδή και πρωτόγονα και για το λόγο αυτό δεν προκαλούν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Δεν έχει γίνει ακόμη αντιληπτό ότι πρόκειται για τα πρώτα μινωικά αντικείμενα που έρχονται στο φως.

Η περισυλλογή των κρητικών σφραγίδων

Ο Evans φθάνει στην Κρήτη το 1894. Οι « εικονογραφικοί χαρακτήρες » στις κρητικές σφραγίδες τού έχουν κινήσει την περιέργεια : είναι πεπεισμένος ότι οι Μυκηναίοι που ζούσαν στην Κρήτη είχαν κάποιο σύστημα γραφής. Από χωριό σε χωριό, συλλέγει πέτρες στις οποίες αποδίδονται μαγικές ιδιότητες και που οι Κρητικές τις φορούν στο λαιμό τους σαν « φυλαχτά για γάλα » (γαλόπετρες). Ανακαλύπτει, όντως, σύντομες επιγραφές σε μιαν ιερογλυφική γραφή (που δεν έχει ακόμη αποκρυπτογραφηθεί), αλλά, κυρίως, μορφές ζώων, πλοίων, κτηρίων, θεοτήτων και μινώταυρων, που αντικατοπτρίζουν τα ενδιαφέροντα εκείνων που ο ίδιος θα βαφτίσει Μινωίτες.

Η συλλογή του Cabinet des Médailles περιλαμβάνει σφραγίδες που περισυνέλλεξε ο Evans και άλλες που φυλάσσονταν στο Μουσείο του Λούβρου. Δίνει πολύ καλή εικόνα γι' αυτά τα μικροσκοπικά έργα τέχνης.

Η βιοτεχνία του ανακτόρου

Στην Κνωσό, ο Evans αποκαλύπτει ένα ανάκτορο πολυδαίδαλο, πολυώροφο, διάσπαρτο με κίονες που φαρδαινούν προς τα πάνω. Είναι οργανωμένο γύρω από μία κεντρική αυλή, την οποία περιβάλλουν επίσημες αίθουσες και ιερά, ενώ οι αποθηκευτικοί, οικιακοί και εργαστηριακοί χώροι βρίσκονται στην περιφέρεια. Η ανασκαφή έφερε στο φως πολυάριθμα λίθινα αγγεία και άλλα αντικείμενα με επιμελή στίλβωση και λεπτεπίλεπτο γλυπτό διάκοσμο. Ο Emile Gilliéron, που ήταν ο επίσημος συντηρητής του Evans στην Κνωσό, έσπευσε να πραγματοποιήσει εκμαγεία αυτών των έργων ώστε η βιοτεχνική παραγωγή των Μινωϊτών να εκτεθεί σε διάφορα μουσεία ανά τον κόσμο.

Το Ιερό θησαυροφυλάκιο

Τα πρωτότυπα των αντικειμένων που παρουσιάζονται εδώ ανακαλύφθηκαν στην Κνωσό μέσα σε δυο μεγάλα λίθινα κιβώτια, όπου είχαν ως φαίνεται φυλαχθεί μετά την καταστροφή κάποιου ιερού, εξ ου και η ονομασία που διάλεξε ο Evans για το χώρο, « Ιερό θησαυροφυλάκιο» (Temple repositories).

Στο σύνολο συμπεριλαμβάνονται πολλά αντικείμενα από φαγεντιανή, που ήταν υλικό σπανιότατο εκείνη την εποχή στον Αιγαιακό κόσμο. Αφού αποκαταστάθηκαν και εκτέθηκαν στο Μουσείο Ηρακλείου, ο Emile Gilliéron πρότεινε τα αντίγραφα τους σε διάφορα μουσεία ώστε να αποκτήσουν πανομοιότυπες εκθέσεις, όπου οι θεές με τα φίδια, που τόσο γοήτευαν το κοινό, θα είχαν τιμητική θέση.

Οι Μινωικές τοιχογραφίες: πολύχρωμη αρχαιολογία

Στο ανάκτορο της Κνωσού εντοπίστηκαν πολυάριθμες τοιχογραφίες, προφανώς ομαδικές δημιουργίες πεπειραμένων ζωγράφων. Βρίσκονται στα επίσημα διαμερίσματα, όπως τα δωμάτια « του βασιλιά » ή « της βασίλισσας », καθώς και στις πύλες του ανακτόρου. Τα θέματα τους ποικίλουν: φαίνεται ότι οι ένοικοι απολάμβαναν τις ωραίες αναπαραστάσεις φυτών και ζώων, αλλά και θρησκευτικών τελετών. Η αποκατάσταση των τοιχογραφιών από τον Emile Gilliéron και τον γιο του είναι συχνά καταχρηστική, ωστόσο τα έργα αυτά αποτέλεσαν τη βάση στην οποία στηρίχθηκε ο Evans για να φανταστεί τον κόσμο των Μινωιτών. Έναν ειρηνικό κόσμο, όπου μπλε πίθηκοι μάζευαν κρόκους...

Οι έρευνες στην υπόλοιπη Κρήτη

Ενώ ο Evans σκάβει στην Κνωσό, ανασκαφές διενεργούνται και στην υπόλοιπη Κρήτη : οι Ιταλοί σκάβουν τις θέσεις Φαιστό και Αγία Τριάδα στην πεδιάδα της Μεσσαράς, από το 1900, οι Αμερικανοί τις θέσεις Γουρνιά, Μόχλο και Ψείρα στην Ανατολική Κρήτη, οι Άγγλοι σκάβουν στο Ψυχρό, οι Έλληνες στην Τύλισσο και στα Μάλια.

Πολλά εντυπωσιακά αντικείμενα έρχονται στο φως, η συλλογή του Alexis Schébounine όμως φέρνει στο προσκήνιο απλά ευρήματα από τις ανασκαφές της Αγίας Τριάδας.

Από την άλλη, τα αντικείμενα που περισυνέλλεξε από επιφανειακές έρευνες ο Adolphe Reinach, θυμίζουν τις απόπειρες που έκανε η Γαλλική Σχολή Αθηνών, της οποίας ήταν μέλος, να εδραιωθεί στην Κρήτη. Οι Γάλλοι θα πρέπει να περιμένουν μέχρι το 1920, οπότε θα αναλάβουν να συνεχίσουν την ανασκαφή του ανακτόρου στα Μάλια.

5. Η Ελλάδα, κομμάτι των Βαλκανίων

Οι ανασκαφές των Seure και Degrand στη Βουλγαρία

« Οι ανασκαφές που διεξήγαμε προσφάτως μας έμαθαν πολύ λίγα σχετικά με την ιστορία της Θράκης, μας επιτρέπουν όμως να μαντέψουμε την προϊστορία της » Georges Seure και Alexandre Degrand

Ενώ ο Evans αποκαλύπτει τον λαμπρό Μινωϊκό πολιτισμό στο νότιο Αιγαίο, δύο Γάλλοι επιστήμονες αρχίζουν να εξερευνούν έναν άλλο πολιτισμό προς βορράν. Ο Georges Seure, νεαρό μέλος της Γαλλικής Σχολής Αθηνών, και ο Alexandre Degrand, πρόξενος της Γαλλίας στο Plovdiv, ανασκάπτουν δυο χαμηλούς λόφους (τούμπες) στη βόρεια Θράκη. Την ύπαρξη της πρώτης τούμπας κοντά στο Yambol, του λεγόμενου « tell Ratcheff », επισήμανε ο père Jérôme, Γάλλος μοναχός. Η δεύτερη, πλάι στο χωριό Metchkur, λίγα χιλιόμετρα μακριά από το Plovdiv, ήταν άγνωστη ως τότε.

Εκείνη την εποχή, γίνεται αρκετή συζήτηση σχετικά με τον χαρακτήρα και τη χρονολόγηση των πολυάριθμων τεχνητών λοφίσκων που βρίσκονται διάσπαρτοι στις βαλκανικές πεδιάδες :

άλλοι επιστήμονες τους θεωρούν *tumuli*, δηλαδή ταφικά μνημεία, και άλλοι κατάλοιπα οικισμών, παρόμοια με τα *tells* της Εγγύς Ανατολής.

Ενώ ο père Jérôme διέκρινε εξ αρχής σ' αυτούς τους λοφίσκους ερείπια προϊστορικών οικιών και εργαστηρίων, οι Seure και Degrand τα ερμηνεύουν λανθασμένα ως τάφους. Το συμπέρασμα τους προκαλεί έκπληξη, πολύ περισσότερο γιατί οι περιγραφές τους ταιριάζουν απόλυτα σε στρώματα καταστροφής οικισμών, με τοίχους από ωμό πηλό, απανθρακωμένα βοτανικά κατάλοιπα και πολλά αντικείμενα *in situ* στο δάπεδο.

Παρά το λάθος αυτό, οι δυο επιστήμονες είναι από τους πρώτους που μελέτησαν τα κατάλοιπα του « Πολιτισμού των tells », που αναπτύχθηκε με κέντρο τη Θράκη και τον Κάτω Δούναβη. Τα ευρήματά τους ανάγονται στο τέλος της Νεολιθικής Εποχής, στην 5^η χιλιετία π.Χ.

Η απογραφή των προϊστορικών θέσεων της Μακεδονίας

« Είναι προφανής [...] η σημασία που μπορεί να έχει, για όποιον επιθυμεί να μελετήσει τις απαρχές της Ελλάδας, η αρχαιολογική έρευνα στη Μακεδονία και τις γύρω περιοχές » Léon Rey Κατά τη διάρκεια του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, από το 1915 ως το 1918, « το Μέτωπο της Θεσσαλονίκης », επιστρατεύει εκατοντάδες χιλιάδες Γάλλους στρατιώτες που ανήκουν στη « Στρατιά της Ανατολής » και θα διασχίσουν ολόκληρη τη Μακεδονία για τις ανάγκες των στρατιωτικών επιχειρήσεων. Ήδη από το Μάιο του 1916, ο στρατηγός Sarrail δημιουργεί την Αρχαιολογική Υπηρεσία της Στρατιάς της Ανατολής, που στοχεύει όχι μόνο στην προστασία των αρχαιοτήτων αλλά και στην επιστημονική διερεύνηση της περιοχής.

Μεταξύ των εργασιών της Υπηρεσίας αναφέρεται η αναζήτηση « προϊστορικών θέσεων ». Ο Léon Rey, απόφοιτος της Ανώτατης Σχολής Αρχείων (Ecole des Chartes), οργανώνει στα περίχωρα της Θεσσαλονίκης, στις ακτές της Χαλκιδικής και στις κοιλάδες των κυριότερων ποταμών, μεθοδικές έρευνες με στόχο τη δημιουργία ενός αρχαιολογικού χάρτη των « πρώτων οικισμών της Μακεδονίας », την τοπογράφηση των τεχνητών λόφων και την επιφανειακή περισυλλογή κεραμικών θραυσμάτων και λίθινων ή οστέινων εργαλείων. Εκτός από αυτές τις αναγνωριστικές εργασίες, πραγματοποιούνται επίσης δοκιμαστικές τομές. Η ενδελεχής έρευνα στις τούμπες¹ της Γκόνας και του Σέδες μας έδωσε σπουδαίες στρωματογραφίες.

Οι δοκιμαστικές τομές δεν έφθασαν δυστυχώς στα αρχαιότερα στρώματα των τουμπών: η πλειονότητα των θραυσμάτων και των αγγείων χρονολογούνται έτσι στην Εποχή του Χαλκού. Ωστόσο αυτή η πρωτοποριακή εργασία άνοιξε το δρόμο για νέες έρευνες.

6. Η Γαλλία στο ρυθμό του Αιγαίου

Η Γαλλία στο ρυθμό του Αιγαίου

« Η Κρητική και η Μυκηναϊκή τέχνη με όλα τους τα διακοσμητικά θέματα [...] συγκλόνισαν [...] τους πρώτους ζωγράφους που δούλευαν για τον *Diaghilev*: μια πλημμύρα από χρυσοκόκκινους λακαρισμένους κίονες, χταπόδια, σπείρες, στυλιζαρισμένους ταύρους, γαλάζιους θεούς, εφήβους με μέση δαχτυλίδι [...] και οι πρώτες μπαλαρίνες, που πίνανε από χρυσούς κρατήρες εμπνευσμένους από το Μουσείο Ηρακλείου, ήταν ντυμένες όπως η Θεά με τα Φίδια » Paul Morand

Από την Belle Époque και μέχρι τη δεκαετία του '20, τα λεγόμενα *Années folles*, οι καταπληκτικές αρχαιολογικές ανακαλύψεις του Schliemann και του Evans εντυπωσιάζουν βαθειά το γαλλικό κοινό. Οι σχετικές ειδήσεις, πλούσια εικονογραφημένες χάρη στους αρχαιολόγους, δημοσιεύονται σε πολυάριθμα έντυπα εθνικής και περιφερειακής εμβέλειας, ως και στα πρώτα παιδικά περιοδικά όπως *Les Petits Bonhommes* (Τ'Ανθρωπάκια) ή το *Journal de la Jeunesse* (Η Εφημερίς των Νέων). Οι Παριζιάνοι έχουν μάλιστα την τύχη να ατενίσουν πρώτοι τα αντίγραφα των θησαυρών

¹ Έτσι ονομάζονται στην Ελλάδα οι τεχνητοί λόφοι που στο παρελθόν θεωρούνταν τάφοι.

των Μυκηνών, που παρουσιάζονται στην Παγκόσμια Έκθεση του 1900. Επιπλέον, εκατοντάδες Γάλλοι, ιδιαίτερα προνομιούχοι, ανακαλύπτουν τους αρχαιολογικούς χώρους της Τροίας, των Μυκηνών και της Κνωσού μέσα από τις αρχαιολογικές κρουαζιέρες.

Οι καλλιτέχνες της Γαλλικής πρωτεύουσας ακολουθούν το συρμό, επηρεασμένοι τόσο από τις περιγραφές του Μινωϊκού και του Μυκηναϊκού πολιτισμού – τους οποίους συγχέουν σε ένα και μοναδικό πολιτισμό, τον « Κρητικό » – όσο και από τα διακοσμητικά θέματα και χρώματα των τοιχογραφιών και της κεραμικής. Οι Μινωίτες κάνουν την εμφάνιση τους στην Αναζήτηση του χαμένου χρόνου του Marcel Proust και στα παριζιάνικα θέατρα, σ'ένα έργο της Comédie Française ή στις όπερες και τα μπαλέτα με σκηνικά του Léon Bakst. Επηρεασμένος ο κόσμος της μόδας, από τον Mariano Fortuny ως τη Jeanne Paquin και τον Paul Poiret, επιδίδεται στην « Κρητομανία ». Στις παραμονές του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου μάλιστα, ένα υπερωκεάνιο οργανώνει ολόκληρη κρουαζιέρα με « Κρητικό» ντεκόρ.

Ο αρχαιολογικός τουρισμός στην Ελλάδα

Ο σχετικός εκδημοκρατισμός του τουρισμού έκανε τους προϊστορικούς χώρους της Ελλάδας προσιτούς στο κοινό. Με την ευκαιρία των Ολυμπιακών Αγώνων του 1896, το περιοδικό *le Tour du monde* (Ο Γύρος του Κόσμου) οργανώνει την πρώτη κρουαζιέρα αρχαιολογικού περιεχομένου. Ακολουθεί η *Revue Générale des Sciences* (Γενική Επιστημονική Επιθεώρησης), με διάφορα πακέτα περιήγησης στη Μεσόγειο που περιλαμβάνουν επίσκεψη στην Τροία, τις Μυκήνες, τη Σαντορίνη ή την Κνωσό. Τους συμμετέχοντες, επιστήμονες, καθηγητές, δικηγόρους, καλλιτέχνες, μεταξύ των οποίων και πολλές γυναίκες, ξεναγούν αρχαιολόγοι. Αυτές οι κοσμικές κρουαζιέρες, υποδέχθηκαν όχι μόνο ειδικούς, όπως η οικογένεια Reinach, αλλά και ντιλετάντες, όπως ο Paul Marguerite de la Charlonie, ο οποίος, κυριευμένος από πάθος για την Ελλάδα, δημιούργησε τη συλλογή που αποτέλεσε τον πυρήνα του Μουσείου της Laon.

Ο Αγαμέμνων στο Παρίσι

Κατά τη διάρκεια της Παγκόσμιας Έκθεσης του 1900, ο γεωλόγος Louis de Launay, φλογερός θαυμαστής του Ομήρου, παρουσιάζει μέσα στα υπόγεια λατομεία του Τροκαντερό τα μυστικά « του Κάτω Κόσμου ». Οι πρόσφατες ανακαλύψεις του Schliemann στις Μυκήνες είναι μέρος του θεάματος. Μέσα σ' ένα ευφάνταστο σκηνικό που τιτλοφορείται « ο Τάφος του Αγαμέμνωνος » και είναι μικρογραφία του λεγόμενου Θησαυρού του Ατρέα (13^{ος} αιώνας π. Χ.), εκτίθενται γαλβανοπλαστικά αντίγραφα των περιφημότερων κτερισμάτων από τους λακκοειδείς τάφους (17^{ος} αιώνας π.Χ.), παραταγμένα γύρω από δύο νεκρούς: τον βασιλιά των Ατρείδων και τον αμαξηλάτη του. Η πρώτη επαφή των Παριζιάνων με τους Μυκηναίους γίνεται μέσα από αυτή την σκηνοθεσία.

Η Μανία του Jules Bois, δράμα σε μινωϊκό στυλ

Τον Φεβρουάριο του 1909, η Comédie-Française ανεβάζει την Μανία του Jules Bois: το έργο, που είναι εμπνευσμένο από τον Ηρακλή Μαινόμενο του Ευριπίδη και παρουσιάζει τον Ηρακλή παράφρονα εξαιτίας μιας αιγύπτιας υπνωτίστριας, δεν είχε ιδιαίτερη επιτυχία. Ο συγγραφέας τοποθέτησε τη δράση στη Μινωϊκή εποχή, για την οποία έχει μίαν εντελώς δική του μυστικιστική αντίληψη.

Τα σκηνικά και τα κοστούμια του Désiré Chaineux, όμως, κάνουν αίσθηση. Λάτρης της αρχαιολογίας, ο σχεδιαστής αντλεί την έμπνευση του από τις τοιχογραφίες της Κνωσού, τις « θεές με τα φίδια » και τα αγγεία της Αγίας Τριάδας. Η Jeanne Paquin, φημισμένη παριζιάνα μοδίστρα, δημιουργεί τα κοστούμια των τριών πρωταγωνιστριών και διακηρύσσει πόσο μοντέρνες ήταν οι Μινωίτισσες: όσον αφορά τη μόδα, είχαν επινοήσει τα πάντα!

« Ξεχάστε τις αυστηρές πτυχωσείς των ελληνικών χιτώνων : μόνο δαντέλες, κορδελίτσες και αξιολάτρευτα καπελλάκια κατευθείαν από τον 20^ο αιώνα. Η κυρία Paquin, που ανέλαβε τα κοστούμια των ηθοποιών της Μανίας, ήταν κατενθουσιασμένη. « Θα εγκαινιάσω – δήλωσε – το

στυλ « Μανία » για το 1909... » Jules Bois

Ο Léon Bakst και ο μοντερνισμός της αρχέγονης Ελλάδας

Ο Léon Bakst, ρώσος καλλιτέχνης που ζει στο Παρίσι, εντυπωσιάζεται βαθειά από ένα ταξίδι στην Ελλάδα και συγκεκριμένα στην Κρήτη, το 1907. Πεπεισμένος ότι ο μοντερνισμός του « Κρητικού» πολιτισμού μπορεί να αναζωογονήσει την τέχνη της εποχής του, αποφασίζει να χρησιμοποιήσει στοιχεία του στα σκηνικά και τα κοστούμια που δημιουργεί για την όπερα και το μπαλέτο. Από το 1912 και έπειτα, στο Δάφνις και Χλόη ή το Απομεσήμερο ενός Φαύνου για τα Ρωσικά Μπαλέτα του Diaghilev, και στις παραγωγές της Ida Rubinstein, π.χ. στην Ελένη της Σπάρτης (1912) και τη Φαίδρα (1923), μεταχειρίζεται τα πρωτογενή χρώματα των τοιχογραφιών, αντλεί έμπνευση από τις αρχιτεκτονικές μορφές και επιστρατεύει πλήθος μυκηναϊκά και μινωικά διακοσμητικά θέματα.

« Τις έρευνες μου τις έκανα στην Κρήτη, μέσα στο λαβύρινθο του Μίνωα. Και πρέπει να ομολογήσω ότι εκεί βρήκα όλα όσα περίμενα. Ήμουν ανέκαθεν πεπεισμένος ότι από τις απαρχές της ελληνικής τέχνης [...] δεν έλειπε το χρώμα» Léon Bakst

Η Αιγαιακή μόδα του Mariano Fortuny

« Πιστές στην αρχαιότητα αλλά γεμάτες δυναμική πρωτοτυπία », χαρακτηρίζει ο Marcel Proust, τις υφασμάτινες δημιουργίες του ισπανο-βενετσιάνου καλλιτέχνη Mariano Fortuny. Στις πολλές ευρεσιτεχνίες του (λάμπες, φόρεμα Δελφός με ασαλάκωτες πτυχές κτλ), προστίθενται από το 1906 και ενδύματα, που διαθέτει στα εργαστήρια και καταστήματα του στο Παρίσι, όπου ντύνονται διασημότητες, όπως η Sarah Bernhardt. Η « εσάρπα Κνωσός », με μινωικά και μυκηναϊκά μοτίβα, όπως και τα πολυάριθμα φορέματα που δημιουργεί εκείνη την εποχή, έχουν τέτοια επιτυχία που οι κομψευόμενες συναγωνίζονται ποια θα τα πρωτοφορέσει.

Υπερωκεάνιο Άραμις, η μινωική τέχνη συναντά την Art déco

Το 1932, η Compagnie des Messageries Maritimes (Εταιρεία Θαλασσίων Μεταφορών) εγκαινιάζει το υπερωκεάνιο Άραμις, που, αν και με προορισμό τη Σαγκάη, είναι διακοσμημένο σύμφωνα με το « κρητικό » στυλ. Ενώ η Art déco βρίσκεται στο απόγειο της, ο πρόεδρος της Εταιρείας, Georges Philirpar, προτιμά τα στυλ που αντιστέκονται σθεναρά στο χρόνο και αναθέτει στον αρχιτέκτονα Georges Raymond να φτιάξει έναν διάκοσμο αντάξιο μουσειακής έκθεσης, με αρχιτεκτονικές αναπαραστάσεις, έπιπλα και ζωγραφιές, όλα εμπνευσμένα από τον Μινωικό πολιτισμό. Ο Raymond πραγματοποιεί αυτό τον άθλο με τη βοήθεια ξυλουργών-διακοσμητών, όπως οι Schmidt & Cie ή ο Marc Simon, και ζωγράφων, όπως ο Mathurin Méheut και η Yvonne Jean-Haffen, που ταξιδεύουν στην Ελλάδα με αποστολή να μελετήσουν το θέμα. Το Άραμις δυστυχώς καταστράφηκε κατά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Η Αιγαιακή τέχνη, μοντέρνα τέχνη

Εκτός από τους καλλιτέχνες που αντλούν την έμπνευση τους από τα χρώματα και τα μοτίβα του αιγαιακού πολιτισμού, όπως ο Charles Cateau στη δεκαετία του 1930, ορισμένοι ζωγράφοι και γλύπτες αρχίζουν να γοητεύονται από τη λιτότητα των κυκλαδικών ειδωλίων. Ο Christian Zervos στις εκτεταμένες δημοσιεύσεις του χαρακτηρίζει « μαρμάρινα ποιήματα » αυτά που άλλοτε θεωρούνταν « βάρβαρα » και τώρα εκτίθενται στα μουσεία όλης της Ευρώπης. Οι Epstein, Gaudier-Brzeska, Giacometti, Brancusi, Matisse και Arp μοιράζονται το θαυμασμό του Picasso : « Ήταν μια φορά ένας Ανθρωπάκος από τις Κυκλάδες. Θέλησε να κάνει αυτό το καταπληκτικό γλυπτό, τόσο απλά, έτσι; [...] Ποτέ, κανείς δεν έφτιαξε κάτι τόσο απέριτο».

7. Η Αιγαιακή αρχαιολογία σήμερα

Η Αιγαιακή αρχαιολογία σήμερα

Σήμερα η Αιγαιακή αρχαιολογία έχει γίνει πιο ανεξάρτητη. Δεν συγχέεται πια, ούτε όσον αφορά τους στόχους ούτε όσον αφορά τις μεθόδους, με την Κλασική αρχαιολογία που κυριαρχούσε από τα τέλη του 19^{ου} ως τα μέσα του 20^{ου} αιώνα. Πρόθεση της δεν είναι πλέον να επαληθεύσει στο πεδίο την ακρίβεια της Ιλιάδας ή της Οδύσσειας. Η αποκρυπτογράφηση της λεγόμενης « Γραμμικής Β » γραφής κατέρριψε όλα τα στερεότυπα σχετικά με την Ελλάδα της Μυκηναϊκής εποχής. Τα ευρήματα δεν εξετάζονται πλέον ως αντικείμενα τέχνης, αποκομμένα από τα αρχαιολογικά τους συμφραζόμενα: η έμφαση δίνεται στην παρατήρηση, την ανασύνθεση και την κατανόηση της σχέσης τους με τους χώρους (κρήρια, τάφους), με στόχο την καλύτερη ερμηνεία της χρήσης και των μεν και των δε.

Δεκαετίες μετά από τις ανακαλύψεις του Φουμέ στη Σαντορίνη, γίνεται και πάλι αντιληπτό σε ποιο βαθμό οι φυσικές επιστήμες μπορούν να εμπλουτίσουν τις γνώσεις μας για το παρελθόν. Οι ερευνητικές ομάδες που εργάζονται τώρα στις ανασκαφές απαρτίζονται από επιστήμονες διαφόρων ειδικοτήτων (αρχαιολόγους, αρχιτέκτονες, βοτανολόγους, ζωολόγους, γεωμορφολόγους κτλ) που συνεργάζονται για να ερμηνεύσουν τα κατάλοιπα που έρχονται στο φως. Τα παραδείγματα που παρουσιάζονται εδώ αποδεικνύουν τη συνεισφορά της διεπιστημονικής αυτής προσέγγισης. Ωστόσο, η σημερινή Αιγαιακή αρχαιολογία διατηρεί, ευτυχώς, ένα μέρος του μυστηρίου της και εξακολουθεί να εμπνέει τα δημιουργικά πνεύματα.